

Nr 439.

Av herrar **Lundell** och **Thorell**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 94, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).

I proposition nr 94 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag om att den av fjolårets riksdag beslutade lantarbetstidslagen skulle förändras till att i allt väsentligt överensstämma med i fjol i proposition nr 230 framlagda förslag. Den nya lagen trädde i kraft den 1 november 1936, men den kan i väsentliga avseenden anses ännu icke hava trätt i funktion, eftersom en lantarbetstidslag av naturliga skäl företrädesvis är inriktad på vegetationsperioden. Det måste betraktas som en anmärkningsvärd åtgärd att på detta sätt föreslå ändringar i en lag, ifråga om vars tillämpande ännu ingen egentlig erfarenhet vunnits. Lagen var beslutad endast för tiden till den 31 oktober 1939, varför med förslag om prolongation eller förändring lämpligen hade kunnat anstå till 1939 års riksdag.

De förändringar som nu föreslås i lagen äro av mycket genomgripande natur.

Vad då först angår lagens tillämpningsområde observerar man att lantarbetstidslagen av 1936 ifråga om antalet arbetare upptager samma villkor som den allmänna arbetstidslagen nämligen: »försåvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare». Uttrycket »flera än fyra» föreslås nu skärpt till »minst tre» i vad angår jordbruk m. m. och till »minst en» i vad angår trädgårdsskötsel. Någon hållbar motivering för denna skärpning utöver den allmänna arbetstidslagens föreskrifter kan icke anses framförd. De skäl som framföras äro dels, att man velat få in en majoritet av de i jordbruket resp. trädgårdsskötseln sysselsatta arbetarna under lagen, dels att man velat förekomma olämplig konkurrens från mindre företag som ej träffades av lagen, dels ock att man i företag med tre och fyra arbetare hade att räkna större insats i arbetet av arbetsgivaren med familjemedlemmar, varför dessa företag ej vore så små. Man glömmer härvid, att dessa skäl lika mycket gälla för åtskilliga olika branscher av hantverk och småindustri, som nu falla under den allmänna arbetstidslagen, men för vilka då också borde skärpas villkoret om antalet arbetare. Varför skola för jordbruk och ännu mera för trädgårdsskötsel gälla strängare regler än för snickerifabrik eller smidesrörelse?

I lagen föreslås nu sådan ändring att den även skulle komma att gälla för djurskötsel. Härvid har dock som en lättnad föreslagits att arbete med mjölkning skulle undantagas från lagens tillämpning. De största svårigheterna ifråga om djurskötsel förefinnas givetvis beträffande de mjölkande korna. För dessa gäller att avståndet mellan morgon- och kvällsmjölkningen

för varje särskilt djur, särskilt så länge de äro högmjölkan- de, ej bör nämn- värt understiga 11 timmar. Nattmellanrummet är då redan 13 timmar d. v. s. 2 timmar längre. Före morgonmjölkningen behöver utgödsling äga rum och efter kvällsmjölkningen tillredning av båsen för natten. Minst 12 1/2 å 13 timmar måste därför förflyta från ladugårdsarbetets början på morgonen till dess slut på kvällen, detta huru än mjölkningsarbetet ordnas. Skola nu de arbetare som utföra utgödsling, fodring och rykt m. m. ej utföra mjölkning- en, så få de utom den långa rasten mellan morgon och eftermiddagspassen nästan med nödvändighet ganska långa raster under mjölkningarna, ty luk- tande eller dammande arbeten kunna då ej utföras. Ledigheten blir då så söndersplittrad, att arbetstidsförkortningen icke innebär någon nämnvärd fördel. Skola återigen samma arbetare även utföra mjölkningen, såsom f. n. i stor utsträckning är vanligt, och som även efter föreslagna ändringar i la- gen synes bliva möjligt, om detta arbete blott utföres mot särskild ackords- ersättning (åt vederbörande själva eller åt deras hustrur), så erhålles ju ingen real arbetstidsförkortning, utan regleringen blir endast ett sken.

Om på sådant sätt arbetstidsregleringen för de mest betungade av djur- skötarna icke skulle innebära någon nämnvärd fördel eller endast bli ett tomt sken, måste det ovillkorligen vara lämpligare att djurskötarna hädan- efter såsom hittills lämnas utanför lagstiftningen. Arbetsgivaren måste än- dock alltid, på grund av svårigheten att erhålla dugligt folk för dessa vik- tiga befattningar, söka ordna arbetstiden så fördelaktigt för arbetaren som möjligt, samt i övrigt kompensera den ändock kvarstående merbelastning- en med högre löneförmåner.

I åtskilliga fall ordnas f. n. ladugårdsskötseln på sådant sätt att en ryktare med familj åtar sig hela ladugården, eller vid större besättningar dessa upp- delas på flera familjer. Även efter vidtagande av föreslagna ändringar i la- gen synes en sådan anordning bliva möjlig, om blott vissa formella anta- ganden göras beträffande fördelningen mellan familjemedlemmarna av så- väl arbete som betalning. Då någon real arbetstidsförkortning härvid icke kommer till stånd, kan man icke heller i detta fall finna, att lagändringen tjänar något förnuftigt ändamål.

I ovan tänkta fall då en eller flera arbetare förutom annat ladugårdsarbete även utföra mjölkning mot ackordsersättning synes det kunna utläsas av tex- ten i 1 § 1), att de icke skulle behöva inräknas i det arbetareantal, som avgör huruvida företaget skall sortera under lagen eller ej. Samma gäller beträffan- de t. ex. kördrängar som påtagit sig rotfruktsskötsel mot ackordsersättning. Detta är givetvis ej meningen, varför ifrågavarande stadgande torde böra för- tydligas. — Bristfälligheten är densamma i f. n. gällande text.

Om en arbetstidslag skall utformas gällande även för djurskötsel torde detta icke böra gå till så, att man först bestämmer sig för något visst tal så- som här 108 timmar på två veckor, och sedan lämnar åt lantbrukaren att för- söka att ordna ihop detaljerna i varje särskilt fall, så att denna summa fram- kommer. Det rationella torde i stället vara att utgå från att i en ladugård stå 10, 20, 30, 40, 50 o. s. v. kor med motsvarande antal ungdjur och tjurar;

huru skall deras skötsel lämpligen ordnas vid de olika antalen? Först sedan man diskuterat igenom dessa olika fall kan man våga tränga in dem samtliga under en arbetstidslag. Klart är dock att stora svårigheter härvidlag möta och att djurskötsel endast svårigen och med föga behållning låter sig snävt tidregleras.

Beträffande diknings- och skogsarbeten är föreslaget, att desamma skola undantagas från lagens tillämpning i den mån de utföras mot ackordsersättning av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen. Man observerar här att uttrycket »fast anställd» icke är definierat, och det torde ge upphov till varierande tolkningar. Menas härmed årsanställd med stat, månadskarl, eller person anställd över sommaren? Räknas hit person som har bostad, vedbrand och potatisland? Räknas hit person som hyr bostad på gården eller dagsverkstorpore som dikar eller hugger ved eller stock mot ackord på överdagar? Då det knappast låter sig göra att här finna någon lämplig gräns, och då å andra sidan tidsövervakning av dikning eller skogsarbeten på ackord varken är lämplig för arbetsgivaren eller tilltalande för arbetaren, torde detta stadgande böra bibehållas sådant det är i gällande lag. Dessa arbeten falla för övrigt mer eller mindre under punkten a) och äro redan därigenom undantagna från lagens tillämpning.

Lantarbetstidslagen gäller ju även för byggnadsarbete för jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilket byggnadsarbete är undantaget från den allmänna arbetstidslagen. Om nu mycket väsentliga nedskärningar enligt 4 § skulle vidtagas i den medgivna arbetstiden, så skulle denna under vinterhalvåret bli väsentligt kortare vid byggande av lantmannabyggnader än vid byggande av andra byggnader t. ex. av ett bostadshus åt en lantarbetare som förvärvat en egen tomt, och även väsentligt kortare än belyningsförhållandena medgiva. Det kan i sammanhang härmed anmärkas att om lantarbetstidslagen finge vidgat tillämpningsområde enligt vad under 1 § i propositionen är föreslaget, så skulle en byggmästare, som i regel hade 3 eller 4 arbetare, ifall han byggde lantmannabyggnader sortera under lantarbetstidslagen, men om han byggde andra byggnader ej sortera under någon arbetstidslag. Sådana förhållanden synas föga lämpliga.

I 4 § föreslås som redan framhållits i fråga om ordinarie arbetstid högst betydande reduktioner i nu medgivna antal veckoarbetstimmar. För vinterhalvåret skulle ske reduktion med 5 timmar per vecka samt för sommarhalvåret med 2 timmar per vecka, varförutom de extra 2 timmarna under tolv sommarveckor skulle bortfalla. De medgivna arbetstiderna skulle bli

Om veckans första söckendag infaller i

januari, februari, december	41 timmar per vecka
mars, oktober, november	46 » » »
april—september	54 » » »

Dessa arbetstider innebära ett årsmedeltal av mellan 48 och 49 timmar per vecka eller nära detsamma som enligt allmänna arbetstidslagen. Denna

överensstämmelse är emellertid i vad rör vanligt lantbruk endast formell. I realiteten blir på detta sätt, som otaliga gånger framhållits, lantbruket utsatt för en längre gående arbetstidsbegränsning än de företag som sortera under den allmänna arbetstidslagen. Enbart ut- och inryckningarna från utställningsplatsen till den egentliga arbetsplatsen för dagen taga från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{2}$ timme per gång, vilket vid 22 förflyttningar per vecka betyder en minskning av den effektiva arbetstiden med $5\frac{1}{2}$ à 11 timmar per vecka. Dessutom förekomma vid arbete inom lantbruket så många störningar, avbrott och vilopausar av olika anledningar, att gjorda observationer (se Lantarbetstidsutredningen sid. 54—56) visa att den effektiva arbetstiden, d. v. s. den tid under vilken ett för arbetsgivaren nyttigt arbete utföres, knappast uppgår till ens 70 % av den tid för vilken arbetaren erhåller betalning. Detta betyder att lantarbetstidslagen efter de nya bestämmelserna i medeltal i vad angår effektiv arbetstid endast skulle ha till förfogande en 34 timmars vecka.

För att något förbättra denna mycket låga siffra, måste det, i händelse Kungl. Maj:ts proposition skulle i avseende på veckoarbetstiderna bliva genomförd, vara en oeftergivlig fordran att arbetare som ej köra hästar och ej äro beroende av dem finnas å anvisade egentliga arbetsplatser ute å fälten eller annorstädes och arbeta där från arbetstidens början till dess slut.

Det nuvarande systemet där arbetare räknar gångtid till och från arbetsplatsen in under den betalda arbetstiden är även av andra grunder ohållbart. Så låter ett uträknat ackordsarbete, t. ex. en dikesrensning å 8 öre per löp-meter, icke omräkna sig till utförande mot timlön utan att man då måste räkna till en eller annan timme per dag såsom betald gångtid.

Det är dock tydligt att även om för arbetstidens början och slut fastställas regler som så mycket som möjligt närma sig till de inom industrien gängse, så innebär dock den föreslagna arbetstidsförkortningen en synnerligen allvarlig merbelastning för lantbruksföretagen. För sålunda förorsakad merbelastning har redan tidigare från regeringshåll utlovats kompensation genom höjning av lantbrukets produktprisnivå, och utredning har igångsatts för att utröna huru stor höjning som för denna kompensation kan vara erforderlig. I propositionen bekräftas detta å sid. 9 och 10 och uttalas att de resultat, vartill ifrågakommande utredning kan komma, skola beaktas vid övervägande av stödåtgärder för jordbruksnäringen under instundande budgetår.

I fråga om 5 § finner man att Kungl. Maj:t föreslagit borttagande av nu där upptagna och i vinter inom lantbruket allmänt praktiserade stadgande om överflyttning av arbetstid. Härom må sägas att nyttan och behovet av sådan överflyttning väsentligt minskas om veckoarbetstiderna reduceras såsom i 4 § föreslagits. Dock torde arbetsrådet bli strängt belastat med skrivelser, om individuell tillåtelse skall sökas av var och en som önskar annan förläggning av arbetstiden.

I sammanhang med omnämnda kompensation för skärpning av lantarbetstidslagen är anledning påminna om att lantbruksnäringen har att fordra även en annan kompensation. Vid kollektivavtalsförhandlingar i september—oktober förlidet år mellan Svenska Lantarbetstidslagarnas centralförening och

Svenska Lantarbetarförbundet sträckte sig arbetsgivarparten mycket långt i sina medgivanden, och arbetarparten kunde inregistrera en lönehöjning av sådan storlek, att något dylikt väl aldrig ditintills torde ha förekommit i någon avtalsuppgörelse. Förhöjningarna uppgingo till 17 à 20 % å förutvarande lönesatser. Vid sina medgivanden stödde sig arbetsgivarparten på de uttalanden om sammanhanget mellan jordbruksstöd och jordbrukets löneläge som gjorts av förre jordbruksministern Sköld under kammardebatterna i juni 1936 angående de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område. I arbetsgivarpartens skrivelse till ordföranden vid förhandlingarna, förlikningsmannen Olle Ekblom, anfördes härom följande, vilket finnes infört i förhandlingsprotokollet:

»Vi vilja också framhålla, att godkännandet av de väsentligt förhöjda lönerna givetvis skett med utgångspunkt från att statsmakterna komma att tillgodose ett mot desamma svarande prisläge å jordbrukets produkter.

Vi erinra i detta sammanhang om de vid årets riksdag av dåvarande jordbruksministern gjorda utfästelserna (I kam. 11/6 och II 6/6) om sammanhanget mellan jordbruksstöd och jordbrukets löneläge.»

De angivna uttalandena av jordbruksminister Sköld voro såsom följer:

1936 II K. 6 juni s. 21. Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Sköld:

»För vår del ställa vi oss alls icke främmande för den tanken att, om det kan skapas förutsättningar för bättre löner åt lantarbetarna, kan det bli nödvändigt att pålägga konsumenterna ökade priser. Vi ha icke varit obenäpna att gå den vägen. I år har jag t. ex. föreslagit och riksdagen godtagit, att priset på socker under nästa år skall höjas med 1 öre för nästan hela året, för att det skall bli möjligt att giva högre löner åt betarbetarna. Finns det bara förutsättningar för att de offer, som man lägger på konsumenterna, verkligen komma lantarbetarna till del, skola vi alls icke draga oss för att vara med, men några sådana förutsättningar har man icke bjudit oss här.» — — — — —

1936 I K. 11 juni s. 91. Herr statsrådet Sköld: — — — — —

»En annan sak är naturligtvis, om man kan skapa garanti för stegrade lantarbetarlöner. Kan man skapa garanti för detta, då är jag den förste att vara med om att man vidtager åtgärder för att möjliggöra för jordbruket att betala denna löneförhöjning. Det har jag ådagalagt i år, när det visade sig vara möjligt att skapa ökade löner för betarbetarna. När jag fick veta, att en förutsättning för de ökade lönerna var ett något bättre betpris, väjde jag icke för att föreslå riksdagen ett med ett öre höjt sockerpris, för att det skulle bli pengar till denna lönestegring. På samma sätt är det min mening, att om man kommer fram till en lagstiftning, som tvingar fram bättre löner för lantarbetarna inom vissa gränser, så skall inte jag för min del vara emot, att man pålägger konsumenterna en ökad börda. Jag tror, att konsumenterna taga denna utan att blinka.» — — — — —

Man har givetvis ingen anledning räkna med, att nuvarande jordbruksministern ej skulle känna sig förpliktad honorera sin företrädares utfästelser. I fråga om sockerbetsodlingen har motsvarande kompensation f. ö. redan ordnats.

Då Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för kommande år ännu ej avlåtits, torde det emellertid vara befogat att riksdagen ej tager ståndpunkt till förändringarna i lantarbetstidslagen, förr än båda frågorna kunna övervägas i ett sammanhang och det kan konstateras att de prisförbättringar som föreslås för jordbruket kompensera såväl de höjda lantarbetarlönerna som belastningen av föreslagna ändringar i fråga om lantarbetstidslagen.

Man har emellertid anledning observera, att en betydande svårighet för anordnandet av dessa komensationer på ett fullvärdigt sätt ligger däri, att lantarbetstidslagen är avsedd att gälla till 31 oktober 1939 under det att de prisreglerande stödåtgärderna endast brukat beslutas för ett år i sänder, d. v. s. nu skulle bliva beslutade till 30 juni 1938. Uppenbarligen måste något slag av garantier lämnas även för den återstående tiden. Ett oeffektivt villkor måste vidare vara att de föreslagna prisreglerande åtgärderna äro av sådan natur, att de med säkerhet kunna genomföras och få avsedd effekt under hela den tid som här kommer i fråga, samt att de icke som följdverkningar omedelbart framkalla sådana prisstegringar å jordbrukets förnödenheter och löneutgifter, att hela komensationen på kort tid omintetgöres.

Som sammanfattning av huvudpunkterna efter sålunda företagen granskning av föreslagna ändringar i lantarbetstidslagen vilja undertecknade framhålla, att det icke kan anses rimligt i fråga om lagens tillämpningsområde att gå längre än till allmänna arbetstidslagens »flera än fyra arbetare», vidare att inbegripandet av djurskötsel under lagen ej synes innebära någon real fördel för därav berörda och därför bör utgå, samt slutligen att den starka nedsättningen av arbetstiderna i 4 § visserligen måste anses vara onaturlig och mindre välbetänkt men dock i väsentlig mån kan betraktas som en penningfråga och kan accepteras, därest den uppväges av en tillräcklig och säker komensation.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville avslå föreslagna ändringar i lantarbetstidslagen, i vad de avse tillämpning av lagen dels å företag med färre arbetare, dels å djurskötsel, samt att riksdagen ville godkänna övriga ändringar endast i den mån fullgod komensation tillförsäkras lantbruket såväl för sålunda uppkommen merbelastning som för höjningen i lantarbetarlönerna.

Stockholm den 9 mars 1937.

T. V. Lundell.

E. Thorell.